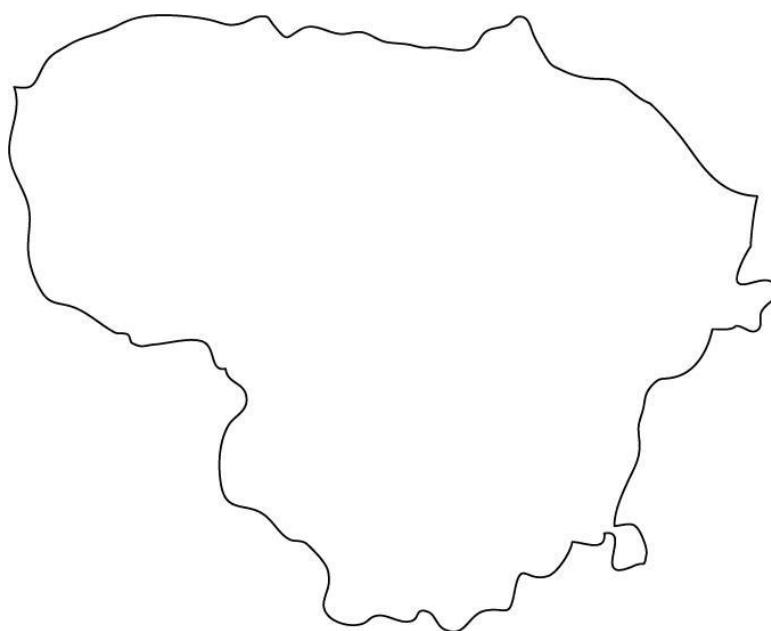

LIETTUAN ELÄKEJÄRJESTELMÄ

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Suunnitteluosasto 2009

Elina Kirjalainen

Liettuan eläkejärjestelmä

Päivitetty: Elokuu 2009

Lisätietoja:

kv-tiimi: Jarna Bach-Othman, Hannu Ramberg, Mika Vidlund

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511 • Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511 • Fax (09) 148 1172

Eläkejärjestelmän rakenne

Liettuan nykyinen eläkejärjestelmä on vuodelta 1995. Lakisääteinen työeläkejärjestelmä kattaa palkansaaajat ja yrittäjät. Vuoden 2009 alusta alkaen myös maatalousyrittäjät ovat vakuutettuja työeläkejärjestelmässä. Eläkkeet perustuvat pääasiassa työntekoon. Eläkejärjestelmästä myönnetään vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä.

Lakisääteisestä eläkejärjestelmästä maksettavat etuudet koostuvat tasasuuruudesta vakuutusmaksuaikaan perustuvasta perusosasta ja ansiosidonnaisesta lisäosasta. Vähimmäisetuutta maksetaan niille, joilla ei ole oikeutta työeläkkeeseen.

Liettuassa on vuonna 2004 käyttöön otettu vapaaehtoinen rahastoeläke, joka on osoittautunut suosituksi. Rahastoon siirretään osa lakisääteisestä eläkemaksusta. Järjestelmään liittymisen jälkeen siitä ei ole mahdollista erota. Lisäksi maassa on mahdollisuus vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Sen merkitys on toistaiseksi vaatimaton.

Keskimääräinen lakisääteisen eläkejärjestelmän vanhuuseläke oli 176 € (608,40 LTL) vuonna 2007. Sen määrä oli 44,8 % keskimääräisestä nettokuukausipalkasta.

Hallinto

Sosiaaliturvan hallinto on valtion sosiaalivakuutusrahastolla (SoDra, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba) ja sen alue- ja paikallistoimistoilla. SoDra kerää vakuutusmaksut ja maksaa sosiaalivakuutusetuudet. Vapaaehtoisia rahastoeläkkeitä hoitavat yksityiset eläkerahastot.

Työ- ja sosiaaliministeriö ja sosiaaliministeriö (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija) vastaa eläkejärjestelmän valvonnasta myös rahastoeläkkeiden osalta.

Rahoitus

Eläkevakuutuksen rahoitus perustuu jakojärjestelmään. Yksilöllinen rahastoeläke on täysin rahastoitu. Vakuutusmaksut peritään työntekijöillä koko palkasta ilman ylärajaa. Työnantaja- ja työntekijämaksujen alaraja on kansallinen vähimmäispalkka, joka on 232 € (800 LTL) vuonna 2009.

Yrittäjien sosiaalivakuutusmaksuja ollaan nostamassa ja jatkossa kaikki yrittäjät ovat vakuutettuja myös eläkkeen lisäosan osalta. Siirtymäkaudella vakuutetut yrittäjät maksavat eläkkeen perusosaa (perusmäärä) varten maksua, joka on puolet perusmäärästä (perusmäärä 104 € (360 LTL) 1.8.2008 alkaen). Vuonna 2009 lisäosaa varten maksetaan 10 prosentin maksua tuloista, jotka eivät saa olla alle 80 % vähimmäispalkasta (vähimmäispalkka 232 € (800 LTL) vuonna 2009) tai yli nelinkertaisen kuukausitulon. Siirtymäkauden jälkeen yrittäjiltä aletaan periä 26,3 % eläkemaksua ja 2,2 % vanhempainetuuksien rahoittamiseen. Osa yrittäjistä, muun muassa vapaaehtoisesti vakuutetut, maksavat 50 % perusmäärästä eläkkeen perusosaa varten ja 15 % ansioista lisäosaa varten.

Taulukko 1 Lakisääteiset vakuutusmaksut vuonna 2009 (%).*

	Yhteensä	Työnantaja	Työntekijä
Eläkemaksu	26,6	23,3	3
Sairaus- ja äitiysetuudet	3,4	3,4	-
Työttömyysvakuutus	1	1	-
Yhteensä	30,7	27,7	3,0
Työtapaturmavakuutus ammattiryhmästä riippuen	0,28; 0,4 tai 1,0	0,28; 0,4 tai 1,0, yleinen maksu 0,3 %	-
Terveydenhoitomaksu	9,0	3,0	6,0

* Vakuutusmaksut maksetaan ilman ansiokattoa.

Rahastoeläkkeeseen kuuluvien osalta osa eläkemaksusta siirretään eläkerahastoon. Maksu nostettiin 2,5 prosentista 5,5 prosenttiin ansiotuloista vuosina 2004–2007. Vuonna 2009 rahastoeläkemaksu laskettiin kolmeen prosenttiin ja maassa keskustellaan maksun laskemisesta vielä yhdellä prosenttiyksiköllä. Maassa on keskusteltu myös siitä, että rahastoeläkejärjestelmästä eroaminen tehtäisiin mahdolliseksi.

Valtio maksaa eläkemaksut joiltakin palkattomilta ajoilta. Alle 3-vuotiaan lapsen tai vammaisen hoidon ajalta vakuutetun puolesta maksetaan eläkemaksuja vähimmäispalkan suuruisista tuloista. Vakuutus kattaa vuoden 2008 alusta alkaen työeläkkeen perusmäärän ja lisäosan. Tätä ennen vakuutus koski vain perusmäärää. Vähimmäiseläkkeet rahoitetaan yleisin verovaroin. Valtio kattaa alijäämän.

Etudet

Eläkkeillä ei ole enimmäis- tai vähimmäismääriä. Yrittäjät ovat vakuutettuja vain eläkkeen perusmäärän osalta, mikäli heidän tulonsa jäävät alle kansallisen minimipalkan.

Ilman kahdenvälistä sopimusta eläkkeet maksetaan ulkomaille vain yli 15 vuoden vakuutusajan perusteella.

Vanhuuseläke

Naisten eläkeikä on 60 vuotta ja miesten 62,5 vuotta. Vuodesta 2012 alkaen sekä naisten että miesten eläkeikää aletaan nostaa kunnes se saavuttaa 65 vuotta vuonna 2026.

Vähintään 12 kuukautta työttömänä olleiden on mahdollista saada varhennettua vanhuuseläkettä. Varhennusvähennys on 0,4 % kuukautta kohden. Varhennus on mahdollista enintään viisi vuotta, jos vakuutetulle on kertynyt 30 vuodelta sosiaalivakuutusmaksuja ja hän on ollut työttömänä työnhakijana vähintään 12 kuukautta eikä hänellä ole muita tuloja tai

hän ei saa muita etuuksia. Eläkettä on mahdollista lykätä enintään viisi vuotta. Lykkäyskorotus on 8 prosenttia vuodessa.

Oikeus vanhuuseläkkeeseen (senatvės pensija) edellyttää, että vakuutusaikaa on vähintään 15 vuotta. Täyden eläkkeen saamiseksi edellytetään 30 vuoden vakuutusaikaa. Lakisääteisestä eläkejärjestelmästä maksettavat eläkkeet koostuvat tasasuuruudesta vakuutusmaksuajkaan perustuvasta perusosasta ja ansiosidonnaisesta lisäosasta. Perusosa pienenee suhteessa puuttuvaan vakuutusmaksuajkaan. Ansiosidonnaista osaa karttuu 0,5 % vuodessa. Eläkepalkka määräytyy 25 parhaan työvuoden keskipalkkana. Vuoden 2004 alusta vakuutetun on ollut mahdollista sijoittaa osa eläkevakuutusmaksusta yksilölliselle eläketilille.

Vanhuuseläke määräytyy seuraavan kaavan mukaan:

$$P = B + 0,005 * S * K * D + 0.005 * s * k * D + Pr$$

B = tasasuuruinen perusmäärä, joka on vähintään 110 % vähimmäistoimeentulosta (104 € (360 LTL) 1.8.2008 alkaen).

S = vuoteen 1994 mennessä karttunut vakuutusaika

s = vuodesta 1994 alkaen karttunut vakuutusaika

K = kerroin, joka saadaan kun suhteutetaan maan keskipalkkaan vakuutetun tulot vuoteen 1994 asti. Mikäli luotettavia tulotietoja ei ole saatavilla, vakuutettu voi valita viiden parhaan peräkkäisen vuoden tulot vuosien 1984–1993 välillä. K:n arvo ei voi olla yli 5. (Tulot ennen vuotta 1994 poistetaan asteittain kaavasta.)

k = Vakuutetun tulojen perusteella määriteltävä kerroin, joka lasketaan vuodesta 1994 alkaen. Kertoimen k arvo ei voi olla yli 5.

D = hallituksen määrittelemä kuluvan vuoden kuukausitulo.

0,005 = vuosikarttuma

Pr = Lisä jota maksetaan, mikäli vakuutusvuosia on yli 30. Jokaisesta ylimääräisestä vuodesta maksetaan 3 % eläkkeestä. (Voimassa vuodesta 2007 alkaen.) Eläkkeelle ei ole lakisääteisistä enimmäis- tai vähimmäismäärää. Osaeläkettä maksetaan, mikäli vakuutetulla on vähintään 15 vuotta vakuutusaikaa. Tällöin tasasuuruista perusosaa vähennetään suhteessa puuttuvaan vakuutusaikaan.

Rahastoeläkkeeseen kuuluvien osalta eläkkeen lisäosaa vähennetään vakuutusmaksukertymän mukaan.

Työkyvyttömille tarkoitettuja hoitoavustuksia maksetaan myös vanhuuseläkeikäisille.

Vähimmäiseläkkeenä maksettavan vanhuuseläkkeen määrä on 90 % perusmäärästä kuukaudessa. Sitä maksetaan vakuutetuille, jotka eivät ole oikeutettuja työeläkejärjestelmän mukaisiin etuuksiin. Eläkeiät ovat samat kuin työeläkkeessä.

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkettä (Netekto darbingumo (invalidumo) pensija) maksetaan vähintään 45-prosenttisesti työkyvyn menettäneelle henkilölle. Työkyvyttömyyden aste luokitellaan kolmeen luokkaan. Eläke koostuu perusmäärästä ja lisäosasta. Keskimääräinen työkyvyttömyyseläke oli 146 € (503,7 LTL) vuonna 2007.

Eläkkeeseen vaadittava vakuutusaika kasvaa iän myötä. Alle 22-vuotiailta vaaditaan kahden kuukauden vakuutusaikaa. Tämän jälkeen vakuutusaikavaatimus kasvaa kahdella kuukaudella ikävuotta kohti 37 ikävuoteen asti, minkä jälkeen vaaditaan puoli vuotta vakuutusaikaa ikävuotta kohti. Vakuutusaikavaatimus on enintään 15 vuotta. Täyteen eläkkeeseen vaaditaan yhden vuoden vakuutusaikaa alle 24-vuotiailta. Vakuutusaikavaatimus nousee neljällä kuukaudella jokaista ikävuotta kohden 24 ja 37 vuoden välillä. Yli 38-vuotiailta vaaditaan vuoden vakuutusaikaa ikävuotta kohden. Vakuutusaikavaatimus ei voi kuitenkaan ylittää vanhuuseläkkeen vakuutusaikavaatimuksia. Vakuutusajaksi lasketaan myös alle 3-vuotiaan lapsen tai vammaisen hoitoaika, varusmiespalvelusaika ja diplomaatin puolison ulkomailla olon aika. Lisäksi vakuutusajaksi lasketaan pappina, nunnana tai munkkina työskentely.

Työkyvyttömyyseläke määräytyy vakuutusajan pituuden, maksettujen vakuutusmaksujen ja vakuutetun iän (aika vanhuuseläkeiän saavuttamiseen) mukaan. Eläke koostuu perusmäärästä, lisäosasta ja pitkän vakuutusajan perusteella maksettavasta lisästä. Perusmäärä määräytyy seuraavasti: työkyvyttömyyden aste 75–100%: 150 % eläkkeen perusmäärästä (perusmäärä 104 € (360 LTL) 1.8.2008 alkaen, työkyvyttömyyden aste 60–70 %: 110 % perusmäärästä ja työkyvyttömyyden aste 45–55 %: 55 % perusmäärästä.

Lisäosa maksetaan vain siihen oikeutetuille vakuutetuille. Lisäosa lasketaan samoin kuin vanhuuseläkkeessä eli kertomalla vakuutusvuosien lukumäärä eläkepalkalla ja tämä luku 0,005:llä. Lisäosan laskennassa otetaan huomioon aika työkyvyttömäksi tulemisen ja vanhuuseläkeiän saavuttamisen välillä (tuleva aika). Tätä aikaa vähennetään puuttuvien vakuutusvuosien mukaan.

Mikäli vakuutetulla on yli 30 vuotta vakuutusaikaa, jokaisesta lisävuodesta maksetaan 3 % eläkkeestä. Henkilöille, joiden työkyvyn menetys on 45–55 %, maksetaan puolet eläkkeen määrästä, jota maksetaan 60–70-prosenttisen työkyvyn menetyksen perusteella.

Hoitoa tai apua tarvitseville työkyvyttömille maksettaviin etuuksiin oikeutettujen joukkoa on laajennettu vuoden 2007 alusta. Sairaanhoidoavustusta maksetaan 2,5 kertaa perusmäärän verran ja muuhun apuun tarkoitettua etuutta 0,5-1 kertaa perusmäärän verran. Etuuksia maksetaan myös vanhuuseläkeikäisille.

Työkyvyttömille maksetaan vähimmäisetuutena tarveharkintaista sosiaalietuutta.

Perhe-eläke

Perhe-eläkkeeseen ovat oikeutettuja edunjättäjän työkyvytön (viiden vuoden kuluessa edunjättäjän kuolemasta) tai eläkeikäinen puoliso ja lapset. Lapsiksi luokitellaan alle 18-vuotiaat tai alle 24-vuotiaat opiskelevat lapset. Pysyvästi työkyvyttömäksi luokiteltuihin lapsiin ei sovelleta ikärajoja. Puolisoksi luokitellaan henkilö, jonka kanssa edunjättäjä on ollut naimisissa vähintään vuoden ajan tai jonka kanssa edunjättäjällä on yhteisiä lapsia. Eläke lakkaa lesken avioituessa uudelleen. Edunjättäjän tulee asua kuollessaan Liettuassa ja hänellä tulee olla vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttava vakuutusaika.

Vain lasten perhe-eläke määräytyy edunjättäjän eläkkeen perusteella. Leskelle maksettava peruseläke on tasasuuruinen. Sen määrä oli 20 € (70 LTL) vuonna 2008. Lapsen eläke on 50 % edunjättäjälle myönnetystä vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeestä. Mikäli edunjättäjä ei saanut eläkettä, lapseneläkkeen määrä on 50 % työkyvyttömyyseläkkeestä, jota edunjättäjälle olisi maksettu 60–70-prosenttisen työkyvyttömyyden perusteella. Lapsille maksettavat eläkkeet voivat olla yhteensä enintään 100 % edunjättäjän eläkkeestä.

Vähimmäisetuuksia maksetaan edunjättäjän lapsille, mikäli heillä ei ole oikeutta työeläkejärjestelmän mukaisiin etuuksiin.

Lisäeläketurva

Liettuan eläkejärjestelmässä on useiden muiden Keski- ja Itä-Euroopan maiden tavoin rahastoeläke, johon siirretään osa lakisääteisistä sosiaalivakuutusmaksuista. Järjestelmä on ollut käytössä 1.1.2004 alkaen. Toisin kuin pääosassa maita, Liettuassa rahastoeläke on vapaaehtoinen. Järjestelmään liittyminen on vapaaehtoista, mutta siitä ei voi erota.

Rahastoitu osuus nostettiin 2,5 prosentista 5,5 prosenttiin ansiotuloista vuosina 2004–2007. Finanssi- ja talouskriisin seurauksena vuonna 2009 rahastoeläkemaksu laskettiin kolmeen prosenttiin ja maassa keskustellaan maksun laskemisesta vielä yhdellä prosenttiyksiköllä.

Rahastoeläke on osoittautunut hyvin suosituksi vakuutettujen keskuudessa. Vuonna 2008 69 % vakuutetuista oli liittynyt siihen. Suosituinta liittyminen on ollut 26–35-vuotiaiden ja suurituloisten keskuudessa. Rahastoeläkkeeseen liittyminen oli mahdollista 1.12.2003 asti kaikille vakuutetuille, jotka eivät olleet saavuttaneet eläkeikää.

Rahastoeläkettä hoitavilla yhdeksällä yrityksellä oli yhteensä 31 eläkerahastoa vuonna 2008. Eläkkeelle siirryttäessä karttuneella pääomalla ostetaan eläkevakuutus vakuutusyhtiöstä.

Ammatilliset eläkerahastot ovat olleet luvallisia vuodesta 2006 alkaen. Niitä aletaan kehittää tiettyjen ammattiryhmien varhennettujen vanhuuseläkkeiden rahoittamiseksi. Maassa pyritään muutenkin edistämään ammattikohtaista eläkevakuuttamista. Osa rahastoeläkkeistä on ammattikohtaisia.

Muu vapaaehtoinen eläketurva on harvinaista vaikka lisääntyikin jonkin verran rahastoeläkejärjestelmän tultua voimaan. Siihen kuului 0,1 % työvoimasta vuonna 2008. Vapaaehtoi-

seen eläkevakuutukseen kertyneet varat voi nostaa ilman merkittäviä taloudellisia menetyksiä kymmenen vuoden säästämisen jälkeen.

Indeksiturva

1.7.2008 alkaen eläkkeet indeksoidaan inflaation mukaan, mikäli hintojen nousu ylittää 3 %. Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeiden indeksitarkistukset tehdään hallituksen päätöksen perusteella muuttamalla perusmäärää ja eläkkeen laskukaavaa. Hallitus muuttaa leskeneläkkeen määrää sosiaaliministeriön ehdotuksesta. Eläkkeen määrä ei voi olla alle 20 € (70 LTL).

Verotus

Lakisääteiset eläke-etuudet ovat verovapaita, mutta rahastoeläkkeen eläke-etuudet ovat tuloveron alaista tuloa. Rahastoeläkkeistä, ammattikohtaisista eläkkeistä ja vapaaehtoisista eläkkeistä maksetaan 15 prosentin tuloveroa kun ansiotulojen veroprosentti on 24 %.

Työnantaja voi maksaa rahastoeläkemaksun, ja se on tässä tapauksessa veroton tiettyyn kattoon asti. Työntekijän rahastoeläkemaksut ovat verovähennyskelpoisia. Sijoitustuotot ovat verovapaita, mutta etuudet veronalaista tuloa.

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten eläkemaksut ovat verottomia 25 prosenttiin asti veronalaisista vuosituloista.

Eläkejärjestelmän tulevaisuudennäkymiä

Viime vuosina Liettuassa on pyritty parantamaan iäkkäiden ja työkyvyttömiä asemaa. Yksi keinoista on ollut eläkkeen perusmäärän korottaminen. Lisäksi kuukausituloa, jonka perusteella eläke määräytyy, on korotettu. Toimenpiteet ovat johtaneet eläkkeiden kasvuun ja vuonna 2008 keskimääräinen eläke oli 188 € (650 LTL). Seuraavina vuosina perusmäärää on päätetty nostaa suhteessa enemmän, jotta korotuksilla vaikutettaisiin erityisesti pientuloisten eläkeläisten asemaan. Vuosina 2007–2008 toteutetut muutokset leskeneläkkeisiin kasvattivat etuuksiin oikeutettujen määrää.

Harmaa talous Liettuassa suuri ongelma: vuonna 2005 vain hieman yli puolet työikäisestä väestöstä kuului sosiaalivakuutuksen piiriin. Tähän on pyritty vaikuttamaan muun muassa sitomalla eläke-etuudet maksettuihin vakuutusmaksuihin. Vakuutettujen osuuden lisääminen on edelleen yksi tärkeimmistä kehityskohteista Liettuan eläkejärjestelmässä. Viime vuosina luottamus sosiaalivakuutusjärjestelmään on kasvanut. Se ja taantumaa edeltänyt myönteinen talouskehitys ovat johtaneet vakuutettujen määrän kasvuun (vuonna 2007 vakuutettuja oli 63 % 15–64-vuotiaista kun määrä oli 59 % vuonna 2005).

Liettuan vapaaehtoisen rahastoeläkkeen sijoitusriskejä vakuutetun kannalta pyritään vähentämään sillä, että vakuutetulle tehdään tarjous siirtyä konservatiiviseen rahastoon kun aikaa vanhuuseläkkeelle jäämiseen on alle seitsemän vuotta.

Tilastotietoa Liettuasta

Väkiluku (1.1.2009)	3 349 872
Odotettavissa oleva elinikä miehet/naiset (2007)	64,85 v/77,23 v
Vanhushuoltosuhte 65+/15–64-v. (2008)	23,0 %
Työttömyysaste 15–64-v. (2008)	5,9 %
Työllisyysaste 15–64-v. (2008)	64,3 %
Työvoimaosuus 15–64-v. (2008)	74,4 %
Keskimääräinen työstä poistumisikä (2006)	59,9 v
BKT/asukas, ostovoimakorjattu (PPS, 2008)	15 400
BKT:n reaalikasvu (2008)	3,0 %
Inflaatio (2008)	11,1 %

Lähde: Eurostat, Eurostat Yearbook

Lähteet

Eläketurvakeskus (2003) Liettuan eläkejärjestelmä. Helsinki: Eläketurvakeskus.

Leščinskienė, Eglė & Sakalas, Algimantas (2006) Pension Reform Progress and Problems. *Engineering Economics* 3 (48), 28-35.

Ministry of Social Security and Labour, Republic of Lithuania (2008) National report of Lithuania on social protection and social inclusion strategies 2008–2010 (NR – SPSIS). Osoitteessa http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/strategy_reports_en.htm.

Ministry of Social Security and Labour, Republic of Lithuania (2008) The Social Report 2007-2008. Osoitteessa <http://www.socmin.lt/index.php?93931350>.

MISSOC (2009) Organisation of social protection in the participating countries 2009, Lithuania. European Commission. Osoitteessa http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/missoc_tables_en.htm.

OECD (2008) Lithuania. IOPS Country Profiles. Osoitteessa <http://www.oecd.org/dataoecd/61/36/41548508.pdf>.

Republic of Lithuania Law on Personal Income Tax. Osoitteessa www.lrs.lt.

SSA (2008) Lithuania. Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2008. Osoitteessa <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2008-2009/europe/>.